

Prawne formy ochrony przyrody

MGR IGA JAWORSKA

ZAKŁAD POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO

I SĄDOWNICTWA ADMINISTRACYJNEGO

Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku ustanowiła 10 form ochrony przyrody:

- 1) parki narodowe,
- 2) rezerваты przyrody,
- 3) parki krajobrazowe,
- 4) obszary chronionego krajobrazu,
- 5) obszary Natura 2000,
- 6) pomniki przyrody,
- 7) stanowiska dokumentacyjne,
- 8) użytki ekologiczne,
- 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,
- 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Definicja ochrony przyrody

- ▶ (art. 2 ust. 1.) Ochrona przyrody, w rozumieniu ustawy, polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody: 1) dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów; 2) roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową; 3) zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia; 4) siedlisk przyrodniczych; 5) siedlisk zagrożonych wyginięciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów; 6) tworów przyrody żywej i nieożywionej oraz kopalnych szczątków roślin i zwierząt; 7) krajobrazu; 8) zieleni w miastach i wsiach; 9) zadrzewień.

Tworzenie i funkcjonowanie form ochrony przyrody jest ważnym elementem realizacji celów ochrony przyrody w Polsce. Formy ochrony przyrody funkcjonują w oparciu o podstawy naukowe i wieloletnią praktykę krajowej ochrony przyrody. Każda z form spełnia inną rolę w polskim systemie ochrony przyrody i służy innym celom, dlatego charakteryzuje się odmiennym reżimem ochronnym oraz zakresem ograniczeń w użytkowaniu.

Forma ochrony	Liczba obiektów
Parki narodowe	23
Rezerваты przyrody	1488
Parki krajobrazowe	122
Obszary chronionego krajobrazu	401
Obszary Natura 2000	145 obszary specjalnej ochrony ptaków (PLB) 849 specjalne obszary ochrony siedlisk (PLH)
Pomniki przyrody	30837
Stanowiska dokumentacyjne	175
Użytki ekologiczne	7575
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	254
Ochrona gatunkowa	715 gatunków roślin 322 gatunków grzybów 799 gatunków zwierząt

Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, crfop.gdos.gov.pl - dane aktualizowane na bieżąco;

Dane w punkcie 10 - źródło: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, stan na styczeń 2015 r. – dane dotyczą gatunków rodzimych;

Formy ochrony:

- ▶ **In situ** – ochrona gatunków roślin, zwierząt i grzybów, a także elementów przyrody nieożywionej w miejscach ich naturalnego występowania,
- ▶ **Ex situ** – ochrona gatunków roślin, zwierząt i grzybów poza miejscem ich naturalnego występowania oraz ochronę skał, skamieniałości i minerałów w miejscach ich przechowywania

Park narodowy (Art.8)

1. Park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni **nie mniejszej niż 1000 ha**, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.
2. Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów.

Określenie i zmiana granic parku narodowego następuje **w drodze rozporządzenia Rady Ministrów**, które określa jego obszar, przebieg granicy, otulinę i nieruchomości Skarbu Państwa nieoddawane w użytkowanie wieczyste parkowi narodowemu. Rada Ministrów, wydając rozporządzenie, kieruje się rzeczywistym stanem wartości przyrodniczych obszaru. Likwidacja lub zmniejszenie obszaru parku narodowego następuje **wyłącznie w razie bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych i kulturowych jego obszaru**. Nadzór nad działalnością parku narodowego sprawuje **minister właściwy do spraw środowiska**.

Rezerwat przyrody

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Na obszarach graniczących z rezerwatem przyrody **może** być wyznaczona otulina. Rezerwat przyrody powstaje w **drodze zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska**. Zmiana granic lub likwidacja rezerwatu przyrody następuje w drodze zarządzenia **po zasięgnięciu opinii regionalnej rady ochrony przyrody**. Regionalny dyrektor ochrony środowiska każdorazowo wskazuje podmiot nadzorujący rezerwat przyrody.

- ▶ **Ostoja** – miejsce o warunkach sprzyjających egzystencji roślin, zwierząt lub grzybów zagrożonych wyginięciem lub rzadkich gatunków,
- ▶ **Siedlisko przyrodnicze** – obszar lądowy lub wodny, naturalny, półnaturalny lub antropogeniczny, wyodrębniony w oparciu o cechy geograficzne, abiotyczne lub biotyczne

Park krajobrazowy

- ▶ Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.
- ▶ Na obszarach graniczących z parkiem może być wyznaczona otulina.
- ▶ Utworzenie lub powiększenie obszaru parku krajobrazowego następuje w **drodze uchwały sejmiku województwa**.
- ▶ Likwidacja lub zmniejszenie obszaru następuje w drodze uchwały sejmiku województwa **po uzgodnieniu z właściwymi miejscowo radami gmin**.

Obszar chronionego krajobrazu (art. 23)

- ▶ Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych.
- ▶ Wyznaczenie obszaru chronionego krajobrazu następuje w drodze uchwały sejmiku województwa, która określa jego nazwę, położenie, obszar, sprawującego nadzór, ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów oraz zakazy właściwe dla danego obszaru chronionego krajobrazu. Likwidacja lub zmiana granic obszaru chronionego krajobrazu następuje w drodze uchwały sejmiku województwa, po zaopiniowaniu przez właściwe miejscowo rady gmin.
- ▶ Projekty uchwał wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

Obszary Natura 2000

Program ochrony przyrody, którego celem jest zachowanie określonych siedlisk oraz gatunków. Podstawą utworzenia programu Natura 2000 są:

- Dyrektywa Rady 79/409/EWG, z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikich ptaków (tzw. dyrektywa „ptasia”),

Dyrektywa Rady 92/43/EWG, z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. dyrektywa „siedliskowa”/ „habitatowa”).
Krajowe regulacje prawne dot. obszarów Natura 2000:

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000 (Dz. U. Nr 94, poz. 795),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313 ze zm.),

Pomnik przyrody (art. 40)

- ▶ Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie.
- ▶ Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu.
- ▶ Pomniki przyrody ustanawia się i znosi w drodze uchwały rady gminy.

Stanowiska dokumentacyjne (art. 41)

- ▶ Stanowiskami dokumentacyjnymi są niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych.
- ▶ Ustanawia się je i znosi w drodze uchwały rady gminy.

Użytki ekologiczne (art. 42)

- ▶ Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.
- ▶ Ustanawiane i znoszone w drodze uchwały rady gminy.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (art. 43)

- ▶ Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.
- ▶ Ustanawiane i znoszone w drodze uchwały rady gminny.

Ochrona gatunkowa (art. 46)

- ▶ Ochrona gatunkowa obejmuje okazy gatunków oraz siedliska i ostoje roślin, zwierząt i grzybów.
- ▶ Ochrona gatunkowa ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju lub innych państw członkowskich Unii Europejskiej rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej,
- ▶ Rośliny, zwierzęta i grzyby gatunków zagrożonych wyginięciem w środowisku przyrodniczym podlegają ochronie ex situ w ogrodach zoologicznych, ogrodach botanicznych lub bankach genów.
- ▶ Minister właściwy do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa określa, w drodze rozporządzenia gatunki roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną oraz sposób ich ochrony.